

Sluttrapport for prosjektet «Eldre norske trykk og skillingsviser»

Referanse: 86733ab2

MÅL FOR PROSJEKTET

Hovedmålet for dette prosjektet har vært å registrere og digitalisere bøker og skillingsviser fra Helge Væringsaasens (1836-1917) samling ved Anno Glomdalsmuseet, og øke tilgjengeligheten og oppmerksomheten for en innholdsrik og spennende bok- og viseskatt med lokal og nasjonal interesse. Vi så at samlingen ville korrespondere godt med flere større nasjonal prosjekter, og resultatet av dette prosjektet vil derfor kobles mot disse; Nasjonalbibliotekets bibliografi *Norske bøker 1519-1850* og registreringsprosjektet *Skillingstrykk fra visearkivet*. Resultatene skal på sikt også inn i NTNUs prosjekt *Skillingsvisene i Norge, 1550-1950: Den forsømte kulturarven*.

INNLEDNING

Helge Væringsaasens boksamling består av over 60.000 antikvariske bøker, fra håndskrift på 1100-tallet og Plinius' *Historia Naturalis*, som den eldste trykte boka i samlinga fra 1483. Hovedvekten av samlingen er danskspråklig litteratur fra 1800-tallet, men unntakene er mange. Tematisk favner den bredt, og inneholder bl.a. en stor bibelsamling på mange språk, kildekrifter som *Diplomatarium Norvegicum*, gamle nordiske lovsamlinger, sjeldne numismatiske verk og førsteutgaver av nordiske forfattere. På 1930-tallet ble det laget en kortkatalog over samlingen, både tematisk og alfabetisk, og i 1978 ble denne mikrofilmet i regi av Riksbibliotekstjenesten. Filmene er dessverre gått tapt i ettertid og samlingen er derfor lite tilgjengelig for utforsking sett i et brukerperspektiv.

Væringsaasens samling av skillingsviser og leilighetstrykk er unik i kraft av sin størrelse. Den inneholder til sammen ca. 25.000 trykk, og er antakelig den største samlingen i Skandinavia. Hovedvekten av trykkene er danske, men der er også norske, tyske, svenske og britiske trykk i samlingen. Trykkene er inndelt etter innhold og sjanger og oppbevares i ca. 200 esker, til sammen 36 hyllemeter.

SAMMENDRAG

I Anno Glomdalsmuseets prosjekt *Eldre norske trykk og skillingsviser*, har et utvalg bøker og viser blitt registrert og digitalisert, og lagt inn i biblioteksystemet Alma. Utvalget er definert av tre sammenfallende prosjekter ved Nasjonalbiblioteket og NTNU. I forbindelse med *Bokåret 2019* og 500 års-jubileet for de første trykte bøkene i Norge, har Nasjonalbiblioteket et pågående prosjekt for å lage en bibliografi over *Norske bøker fra 1519-1850*. Verkene fra Væringsaasens samling som faller inn under bibliografiens omfang har blitt katalogisert i tråd med føringer gitt av Nasjonalbiblioteket. Verkene som ikke finnes i Nasjonalbibliotekets samlinger har blitt digitalisert av Annos egen digitaliseringsenhet *Anno digital*.

Nasjonalbiblioteket har også startet opp et langsiktig arbeid med å katalogisere og digitalisere skillingstrykk i egen samling i forprosjektet *Skingstrykk fra visearkivet*. Videre samarbeider NTNU og Nasjonalbiblioteket med en målsetting om en felles nasjonal (og senere nordisk) database for skillingstrykk i NTNUs forskningsprosjekt *Skingvisene i Norge, 1550-1950: Den forsømte kulturarven*. Væringsaasens skillingsviser og leilighetstrykk har blitt systematisk gjennomgått, og de norske visene i samlingen er digitalisert og registrert i Alma.

MATERIALER OG METODER

Første del av Anno Glomdalsmuseets prosjekt *Eldre norske trykk og skillingsviser*, besto av å systematisk gjennomgå kortkatalogen over Væringsaasens boksamling, og registrere bøker trykt før 1850 som var skrevet av nordmenn og utgitt i Norge eller utlandet, og bøker som er utgitt i Norge av utenlandske forfattere. Den systematiske kortkatalogen består av 17 kartotekskuffer, med til sammen ca. 30-35.000 kort. Ca. 40% av samlingen dateres før 1850, og ca. 60% fra 1850 til ca. 1915. Ca. 2,5 %, det vil si ca. 1450 verk, av boksamlingen ble innledningsvis vurdert som relevante for prosjektet og ble registrert i et Excel-skjema.

Det har vært utfordrende å verifisere de norske trykkene ut fra opplysningene i kortkatalogen, fordi mye av den eldre norske litteraturen ble utgitt i Danmark. Hjelpemidler har vært *Bibliotheca Norvegica*, *Bibliotheca Danica* og en rekke andre skriftlige kilder, samt Nasjonalbibliotekets nettbibliotek og andre nettressurser. I tillegg har vi hatt tilgang til Nasjonalbibliotekets pågående bibliografi *Bibliografi over norske bøker 1519-1850* i hele prosjektperioden. Det har underveis vært kontakt med flere av prosjektmedarbeiderne i Nasjonalbibliotekets prosjekt, og de har også vært på besøk og sett på Væringsaasens boksamling.

Bøkene er registrert i Alma biblioteksystem, og blir tilgjengelig gjennom sluttbrukertjenesten Oria. I prosjektperioden er det registrert ca. 160 poster, og en har prioritert de eldste trykkene – de som er trykt før år 1800. Registrering av utgivelsene mellom 1801 og 1850 videreføres av bibliotekar etter prosjektets slutt og beregnes slutført i løpet av 2019. Vi har valgt å gjøre avgrensinger i tråd med Nasjonalbibliotekets prosjekt *Norske bøker 1519-1850*. Småtrykk er bare unntaksvis registrert, og tidsskrifter og aviser inngår ikke i prosjektet. Undervegs har mange verker blitt identifisert som danske, og disse er tatt ut av listen fortløpende. Vi anslår at antallet bøker som faller inn under prosjektet til slutt vil være ca. 800.

I samarbeid med *Anno digital* er bøkene som ikke tidligere er digitalisert hos Nasjonalbiblioteket, blitt digitalisert etter kravspesifikasjon utviklet etter standarder ved Nasjonalbiblioteket og NTNU. Dette er et forholdsvis lite antall. Vi gjennomgikk Nasjonalbibliotekets *Desiderata-liste*, og fant 14 trykk i vår samling. Senere er 3 av disse likevel funnet og digitalisert av Nasjonalbiblioteket. Det er derfor kun 11 bøker som i prosjektet er digitalisert av *Anno digital*.

Skillingstrykkene, som var det neste delprosjektet, ble anslått å inneholde ca. 20.000 skillings- og leilighetsviser. Etter gjennomgang finner vi nå 6.466 trykk med skillingsviser som til sammen inneholder ca. 13.000 viser. Hovedvekten av samlingen *Skillingsviser og leilighetstrykk*, inneholder allikevel flest leilighetstrykk. Disse inngår ikke i prosjektet og er ikke telt, men anslagsvis er det ca. 20.000 leilighetstrykk. Til sammen gir dette ca. 50.-55.000 viser og tekster i denne samlingen. 129 skillingstrykk, med til sammen 247 viser, ble registrert inn i prosjektet og i Alma. *Anno Digital* har digitalisert disse trykkene, og de er nå tilgjengelig gjennom Oria. I katalogiseringen av skillingstrykkene har vi benyttet standarder og emneordslister utviklet av Nasjonalbiblioteket. Vi har hatt besøk av nøkkelpersoner ved skillingstrykkprosjektene ved Nasjonalbiblioteket og NTNU i

prosjektperioden. Det har også vært gjennomført et skypemøte med Nasjonalbiblioteket om katalogiseringspraksis, og ellers løpende kontakt ved behov.

FOREBYGGENDE KONSERVERING, RIKTIG EMBALLERING OG NØDVENDIGE KONSERVERINGSTILTAK

Enkelte bøker har hatt behov for emballering og forbyggende konservering. Da har det blitt laget tilpassede esker og omslag, samt utført enkel rengjøring (eske: syrefri, ligninfri og buffret bølgepapp, folder: buffret arkivkartong 3-5% calcium carbonate, bånd: ubleket bomullsband).

Skillingstrykkene var fordelt på 192 esker i papp eller tre av ukjent opphav. De fleste eskene var for små for trykkene, hvor mange var brettet og bøyd i ytterkantene. Det ble derfor besluttet å bytte ut alle esker med nye esker og legg etter dagens museumsstandard (214 esker: syrefri, ligninfri og buffret bølgepapp, legg: syrefritt aldringsbestandig museumspapir, 100% bleket tre- og syrefri masse, etiketter: syrefritt papir limt med PVA-lim).

FORMIDLING AV RESULTATENE

Resultatet av prosjektet blir i hovedsak vist gjennom bibliotekdatabasen Oria. De digitale filene er koblet på postene og fritt tilgjengelig for alle. Postene er tilgjengelig både gjennom søk på de enkelte titlene, men også samlet gjennom *Digitale samlinger* i Oria (se lenke under)

https://bibsys-almaprimo.hosted.exlibrisgroup.com/primo-explore/collectionDiscovery?vid=GLOMDAL&lang=no_NO

Skillingstrykken er alle digitalisert av *Anno digital* og tilgjengelig her. Av de eldre norske bøkene er det kun de som er digitalisert lokalt som er tilgjengelig gjennom denne løsningen.

Det er laget en egen nettside for prosjektet <https://glomdalsmuseet.no/ents>, og der er det lagt inn lenke til alle registreringene i Oria, både skillingsvisene og alle de registrerte bøkene.

I prosjektperioden har prosjektleder hatt foredrag om Helge Væringsaasen og samlingene hans ved Løten Historielag 14. mars og Nasjonalbiblioteket 7. mai, hvor det har vært orientert om prosjektet. Prosjektmedarbeider har formidlet prosjektet ved arrangementet «Kom innafor!» ved Glomdalsmuseet 26. mai.

Det planlegges en presentasjon og presseoppslag om prosjektet i forbindelse med markering av *Bokåret 2019* høsten 2019.

FINANSIERING OG KOMMENTARER TIL REGNSKAPET

Prosjektet har blitt finansiert med utviklingsmidler fra Nasjonalbiblioteket, kr. 350.000, og en egenandel fra Anno Glomdalsmuseet, kr. 427.472, til sammen kr. 777.472. Bibliotekar ved Anno museum, Hilde Joramo, har vært prosjektleder, med anslått lønn for tre månedeverk. Fotoarkivar/samlingsforvalter Toril C. Skaaraas Hofseth har vært engasjert som prosjektmedarbeider i 10 måneder. Prosjektmedarbeider har hatt kompetanse innen konservering og bevaring, og arbeidet med dette har vært utført av henne, og ikke av *Anno Bevaringstjenesten* som planlagt. Arbeidet med digitalisering har vært utført som egenandel ved *Anno digital* på Tynset. Kostnadene rundt digitalisering av bøkene har vært vesentlig lavere enn antatt. Kun verker som ikke finnes i Nasjonalbiblioteks samlinger, skulle digitaliseres av oss, og i prosjektperioden har dette kun vært 11 bøker. Se vedlagte prosjektrekskap for mer informasjon.

OPPSUMMERING

Vi mener vi har oppfylt prosjektets målsetting. De relevante verkene innefor prosjektets avgrensning er identifisert og vi er godt i gang med registreringen. Det var vanskelig å anslå på forhånd hvor mange bøker som ville falle inn under prosjektet, og registreringer i Alma gjenstår for bøkene utgitt mellom 1801 og 1850. De norske skillingsvisene er alle registrert. Likevel utgjør dette små deler av samlingene etter Helge Væringsaasen. Prosjektet har gitt erfaringer vi kan ta med oss i videre arbeid med samlingene. Vi ser for oss flere mindre delprosjekter i framtida. Boksamlingen inneholder en rekke eldre utenlandske trykk, deriblant minst 5 identifiserte inkunabler, og en bibelsamling på mange språk. Videre er det en egen ikke-registrert småtrykksamling som også kan være av særlig interesse.

Det har vært kompetansebyggende å jobbe med tilgjengeliggjøring av digitale samlinger gjennom Oria. Dette er en løsning som forholdsvis få har tatt i bruk, og som fortsatt har en del utfordringer av mer teknisk karakter. For oss har det likevel vært en veldig god løsning for nettopp dette prosjektet, og absolutt en løsning vi vil vurdere for framtidige prosjekter.

Vi ser at vi som institusjon er svært privilegert som har en egen digitaliseringsenhet til disposisjon, *Anno digital*. De har gjort en meget god jobb i dette prosjektet, og har også ervervet nyttig kompetanse med denne type materiale. Videre har tilgang til god kompetanse innen konservering vært en styrke for prosjektet, og gitt mulighet for bedre forvaltning av et sårbart materiale.

LITTERATUR

- Andersen, R. (1993?). Matthias Seests bogtrykkeri i København og dets produktion af Skillingsviser. [S.l.: S.n.] 3 b. Avhandling.
- Ehrencron-Müller, H. *Bibliotheca Danica*. Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandel. Flere bind og utgaver.
- Eide, E. S. (2013). *Bøker i Norge : boksamlinger, leseselskap og bibliotek på 1800-tallet*. Oslo: Pax.
- Eriksen, T., & Universitetet i, T. (1986). *Skillingsviser : en analyse av folkelige viser, basert på samlinger av skillingstrykk fra Nord Norge*. Tromsø: T. Eriksen.
- Erslew, T. H. (1853-1868). *Almindeligt Forfatter-Lexicon for Kongeriget Danmark med tilhørende Bilande fra 1814 til 1840, eller Fortegnelse over de sammesteds fødte Forfattere og Forfatterinder, som levede ved Begyndelsen af Aaret 1814*. 4 b. København: Forlagsforeningens forlag.
- Halvorsen, J. B., & Koht, H. (1885-1901). *Norsk Forfatter-Lexikon 1814-1880 : paa Grundlag af J.E. Krafts og Chr. Langes "Norsk Forfatter-Lexikon 1814-1856"*. 5 b. Kristiania: Den Norske Forlagsforening.
- Hansen, M. (1965). *Norske slektsbøker : en bibliografi*. Oslo: Aschehoug.
- Hemstad, R. (2011). *Opplysning, vitenskap og nasjon : bidrag til norsk bibliotekhistorie*. Oslo: Novus
- Kolsrud, O., & Aure, A. (1916). *Nynorsk boklista : skrifter i bokform paa norsk : bygdemaal og landsmaal - 1646-1915*. Kristiania.
- Molde, H.-S. (1981). *Skillingsviser 1558-1951 i Det kgl. norske videnskabers selskabs bibliotek*. Trondheim: Universitetsbiblioteket, Avd. B, Spesialsamlingene.
- Nøding, A., & Rem, T. (2003). *Bokhistorie*. Oslo: Gyldendal.
- Pettersen, H. *Bibliotheca Norvegica*. Flere bind og utgaver.
- Weilbach, P. (1867). *Kortfattet litteraturlæxicon indeholdende fortegnelse over de vigtigste forfattere i Danmark og et udvalg af deres skrifter*. København.
- Worm, J. (1771-1784). *Forsøg til et Lexicon over danske, norske og islandske lærde Mænd, som ved trykte Skrifter have gjort sig bekiendte, saavel som andre Ustuderede som noget have skrevet, hvorudi deres Fødsel, betydeligste Levnets Omstændigheder og Død ved Aarstal kortelig erindres, og deres Skrifter, saavidt mueligt, fulstændig anføres af Jens Worm, Professor Philosophiae ved Kiøbenhavns Universitet, og Rector ved den latinske Skole i Aarhus*. Vol. 1-3 med supplementer. Helsingøer og Kiøbenhavn.
- Øksnevad, R. (1951). *Sverige i norsk litteratur : en bibliografi*. Oslo: Gyldendal.
- Øksnevad, R. (1953). *Danmark i norsk litteratur : en bibliografi*. Oslo: Gyldendal.